

UDK 341.24:796(497.16)

Dragan Krivokapić,
Duško Bjelica

Univerzitet Crne Gore (Nikšić, Crna Gora)

ZNAČAJ MEĐUNARODNOG PRIZNANJA CRNE GORE NA BERLINSKOM KONGRESU ZA RAZVOJ SPORTA U CRNOJ GORI

Uvod

Održavanje Berlinskog kongresa predstavlja jedan od najznačajnijih događaja u evropskoj istoriji XIX vijeka, a njegovim odlukama utemeljen je jedan od najvažnijih datuma u istoriji državnosti Crne Gore, kojima je definitivno riješeno pitanje njenog međunarodnog statusa. Odlukama donesenim na Berlinskom kongresu, Crna Gora je 13. jula 1878. godine postala 27. međunarodno priznata država na svijetu.

Upravo u ovom periodu, zbog ostvarenja međunarodnog priznanja crnogorske državnosti, dolazi do intenziviranja diplomatske aktivnosti sa evropskim državama, što je izuzetno doprinijelo modernizaciji naše države u svakom pogledu i razvoju sporta u njoj. Orijentacija Crne Gore i prema istoku i prema zapadu doprinijela je upoznavanju, prihvatanju i razvijanju sportskog pokreta na ovim prostorima. Sportske aktivnosti koje su se ranije uglavnom odvijale stihijno, dobile su u ovom razdoblju pravu formu i preduslove za intenzivniji razvoj koji je potom uslijedio.

Metode

U ovom radu je korišten istorijski metod, kao skup istraživačkih postupaka o događajima koji su se zbili u prošlosti. Njegova primjena je ostvarena u nekoliko faza:

U prvoj fazi primjenjena je metoda heuristike, u smislu prikupljanja relevantnih podataka i obuhvatanja istorijske građe kroz primarne, sekundarne i tercijalne pisane izvore. U drugoj fazi - *kritički izvora*, pristupilo se pažljivoj analizi pomenutih istorijskih izvora, jer svaki pisani izvor, osim primarnog pisanog je u većoj ili manjoj mjeri podložan subjektivnom tumačenju istraživača, dok je u trećoj, odnosno završnoj fazi - *ekspoziciji*, izvršen prikaz rezultata do kojih se analizom pomenutih istorijskih izvora došlo.

Istorijski izvori

Mada se veliki broj ljudi u ovom periodu bavio fizičkim aktivnostima koje danas obuhvata pojam fizička kultura, na raspolaganju je veoma malo arhivske građe i naučne publicistike na osnovu koje bi mogli dati obuhvatan prikaz razvoja fizičke kulture u ovom periodu. Najznačajniji izvori tih informacija bili su listovi: Cetinjski vjesnik, zatim Ustavnost, Onogošt kao i neke druge povremene publikacije. Značajne podatke o nastavnim planovima i programima za crnogorske škole, moguće je naći u Državnom muzeju na Cetinju. Oni sadrže program nastave za predmet Gimnastika i vojničko vježbanje, koji su bili poseban predmet u crnogorskim osnovnim i srednjim školama.

Zapisi o sportu i fizičkoj kulturi, za koje je najčešće korišten termin „gimnastika“, mogli su se naći u novinama, koje su tada povremeno izlazile.

Iako štamparska djelatnost u Crnoj Gori ima viševjekovnu tradiciju, koja počinje sa *Oktoihom Crnojevića*, izdavaštvo se obnavlja u doba Njegoša, a procvat doživljava sredinom druge polovine devetnaestog vijeka. Štampaju se knjige, novine i časopisi. Izlaze prve crnogorske novine *Crnogorac* (1871.godine), da bi dvije godine kasnije nastavio pod novim imenom *Glas Crnogorca*. Izlaze i drugi listovi u ovom periodu i to ne samo na Cetinju. Ovdje je najpoznatiji *Cetinjski vjesnik*, *Ustavnost*, a uoči Prvog svjetskog rata u prijestonici izlazi više dnevnih listova i biltena u kojima se, povremeno objavljuju članci iz oblasti sporta i uopšte fizičke kulture, za koju je tada bio uobičajeni naziv gimnastika. Pored pomenutih, u Cetinju izlaze i časopisi (kalendarski *Orlić* - obnovljeno izdanje iz 1885.godine), zatim časopisi: *Luča*, *Književni list*, *Zeta*, *Nova Zeta*, *Crnogorka*. Izlaze stručni časopisi: *Zdravlje* i *Prosvjeta* – u kojoj se povremeno pojavljuju zabilješke o gimnastici kao školskom predmetu. Osim u Cetinju, izdavači novina se javljaju u Podgorici, Nikšiću. I u tim novinama se periodično pojavljuju zapisi o sportu i fizičkoj kulturi.

Veliki broj značajnih informacija o razvoju sporta u Crnoj Gori ostavili su strani putopisci, diplomate, vojni zvaničnici i književnici koji su sa puno nadahnuća pisali o običajima, načinu života i sportskim nadmetanjima na ovim prostorima.

Putopisac Viala de Somier, inače Francuski visoki činovnik, ostavio je zanimljive zapise o sportu u Crnoj Gori. O tome, sa puno nadahnuća govori u knjizi „Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru“, u kojoj njegovi zapisi obiluju opisima viteških nadmetanja Crnogoraca, u kojima su prisutni elementi takmičenja, sporta i fizičke kulture u širem smislu.

Značajne podatke o crnogorskom sportu s kraja XIX vijeka ostavio je norveški kapetan Henrich Augusto Angell, koji je proputovao je kroz Crnu Goru 1893. godine i iza sebe ostavio putopis „Kroz Crnu Goru na skijama“ Naslov originala glasi: *Gjennem Montenegro pas ski*. Knjiga je izdata u Kristianii (Oslo) 1895.godine i bila je "omiljeno štivo norveške omladine", a kod nas je prvi put izdata 1991. godine. Knjiga je obima 132 strane, od čega je 125 strana originalnog Angellovog teksta, a 7 strana je predgovor čiji je autor dr Novak Jovanović. Knjiga je ilustrovan crtežima crnogorskih, uglavnom zimskih pejzaža, i ličnosti iz crnogorske istorije, a na prednjoj korici je slika skijaša u pokretu, u crnogorskoj narodnoj nošnji. Angel je bio očaran crnogorskim pejzažima i ljudima, bio je impresioniran izgledom tada vjerovatno najmanje metropole u Evropi, a konačno dočekom i odlikovanjem na crnogorskom dvoru, gdje ga je knez odlikovao Danilovim krstom četvrtog reda.

U Kraljevini Crnoj Gori je često boravio književnik Simo Matavulj (18), koji je u svom djelu “Bilješke jednog pisca” dao slikovit opis atletskog takmičenja, upriličenog u čast dolaska jednog inostranog vladara u Cetinje. U navedenom djelu govori o stepenu razvijenosti sporta na ovim prostorima i zavidnom nivou fizičke pripremljenosti crnogoraca.

Književnik Ljubomir Nenadović, često je boravio u Crnoj Gori i sa puno zanosu pisao o njoj. Između ostalog, pisao je i o sportskim nadmetanjima koja su bila sastavni dio života crnogorskog naroda i koja se mogu pratiti vjekovima kroz istoriju.

Veoma respektivan izvor informacija o razvoju fizičke kulture u ovom periodu predstavljaju knjige istoričara dr Novaka Jovanovića, (1994): Sport u Crnoj Gori do 1914. godine, i Đura Lakovića,(2000): Momačke viteške igre, koje su nam, takođe poslužile kao vrijedan izvor informacija.

Rezultati i diskusija

Neposredno po održavanju Berlinskog kongresa, čijim je odlukama utemeljen jedan od najvažnijih datuma u istoriji državnosti Crne Gore, crnogorska prijestonica Cetinje, u ovom periodu ima intenzivan kulturni razvoj zahvaljujući uspješnoj diplomatskoj saradnji sa evropskim državama, što je pratilo osnivanje raznih sportskih društava i klubova. Posebno treba istaći da je 1906. godine na Cetinju formiran prvi golf klub na prostorima današnjeg zapadnog Balkana. Na tu činjenicu, s ponosom ukazuje i istoričar sporta Rastko Radunović, u svom načnom radu: "Pojave i razvoj modernog sporta u Crnoj Gori do 1914. godine" (Fizička kultura, časopis za stručna i društvena pitanja, Titograd, br.1/1980, str 109-116) Ovaj značajni događaj uveliko je upotpunio bogatu sportsku istoriju Crne Gore, na čijem prostoru su počeli da se razvijaju moderni sportovi, poput klizanja, tenisa, fudbala, mačevanja, skejtinga, itd. Osnivanjem ovih klubova, naša zemlja se i na sportskom planu povezala sa evropskim državama i time formirala temelje bogate crnogorske istorije sporta.

Na Cetinju je 1906. godine osnovan Golf klub, a pokrovitelj ove organizacije je bila knjeginja Milica, supruga prestolonasljednika Danila, najstarijeg sina knjaza Nikole.

Igralište se nalazilo u tzv. Novoj Varoši - novom dijelu grada, u neposrednoj blizini zgrade Italijanskog poslanstva, čija je izgradnja započeta te godine. Na svečanom otvaranju prvu partiju je odigrala knjeginja, a onda su se do sumraka ređali članovi kluba. Ova igra je ipak bila i ostala privilegija uzanog kruga ljudi, uglavnom diplomatskog kora i članova vladajuće kuće.

Za tenis se može reći da je išao ukorak sa zapadnim djelovima Balkana ili je zanemarljivo malo, kasnio. Podaci za ovakvu tvrdnju nađeni su u jednoj reviji izdatoj u Engleskoj, zemlji koja je ovom sportu izuzetno naklonjena. Tamo je objavljena fotografija koju prati tekst "*Crnogorski knjaz igra tenis na Cetinju*". A ispod toga naslova, u tekstu piše da je crnogorski knjaz za vrijeme ljetne posjete britanske mediteranske flote kotorskom zalivu primio gospodina Majkla Kalta Zejtiga i njegove oficire na Cetinju. Poslije prijema uslijedila je partija tenisa koju je priredila supruga britanskog poslanika. Dalje se navodi podatak da je knjaz bio obučen u kompletnu crnogorsku nošnju i da je dobro igrao tenis. Tenisom su se u prvo vrijeme bavili diplomati i dvorska svita. On nije bio dostupan širim narodnim slojevima. Tek od 1906. godine, od osnivanja teniskog kluba, otvaraju se kapije teniskih igrališta za građanstvo, ali je i dalje bio mali broj onih koji su se bavili ovim sportom. U krugu poslanstva na Cetinju, ostao je do danas sačuvan jedan broj teniskih igrališta.

Na Cetinju je 1891. godine formirano Društvo za gimnastiku, točiljanje i bore-nje. A to borenje je, ustvari, mačevanje. Dakle, rano se počelo sa organizovanjem mačevanja, preko odgovarajuće asocijacije. Tu sekciju su činili uglavnom oficiri (Crna Gora još nije imala stajaću vojsku), i studenti koji su se školovali na strani, po raznim evropskim zemljama. Tri godine kasnije osnovano društvo Gorski vijenac ima sekciju za mačevanje. Časopis *Luča*, pokrenut na Cetinju sljedeće 1895. godine, u prvom broju donosi informaciju o formiranju društva Gorski vijenac, a u njoj se pominju Književni odbor i Učiteljski zbor. Dalje se kaže da Učiteljski zbor ima učitelje za mačevanje i gimnastiku.

Kad je u pitanju pojava klizanja na ledu, sporta koji se u to doba naziva točiljanje citiraćemo vjeran opis klizališta koji nam je ostavio Norvežanin Angell u svoj knjizi *Kroz Crnu Goru na skijama*. Evo toga opisa:

„Ko bi vjerovao da će se u Crnoj Gori naći klizalište, i to zaista izvrsno? Kad se prođe pokraj Dvora, i probije nekako između zbilja zastrašujućih smetova, i krene još malo stazom duž Kneževskog parka, prvo ugledate Kneževsku kapelu sa starim Manastirirom, a odmah kraj nje, na poljani, predivno malo klizalište. A što da ovdje nema klizališta? Dovoljno je hladno i sportista ima dovoljno, a vodovod je prvoklasan. Uz klizalište je odaja za presvlačenje, kao i prostorija za bife kad su prijemi, tu je i novi vatrogasni šmrk da se poliva led svake večeri, pa orijentalne svjetiljke i luče - a ponekad svira i kneževski orkestar. Teško da se može napraviti bolje klizalište“.

Prve skije u Crnu Goru donio je norveški putnik, pustolov, već pomenuti kapetan norveške kraljevske vojske, Henrich Augusto Angell, koji je januara 1893. godine stigao u Kotor, a zatim se, za strance uobičajenom maršrutom, uputio preko Njeguša za Cetinje. Ovom svjetskom putniku je ukazana izuzetna čast time što je bio primljen i na dvoru knjaza Nikole gdje je zadržan na večeri. Sa Cetinja je, i dalje na skijama, nastavio put do sjeverozapadne granice Crne Gore, da posjeti Dugu Nikšićku i u njoj mjesta sa kojih je Crna Gora branila i odbranila svoju nezavisnost. Usput je prošao Rijeku Crnojevića, Podgoricu, Danilovgrad i Nikšić i svuda demonstrirao vještinu skijanja, a to je imalo izvanredan značaj za propagandu ovog sporta. Ljudi su se počeli naglo interesovati gdje se mogu nabaviti liže (skije); iz Crne Gore su u Beč pošle prve porudžbine neobičnih dasaka. Krajem januara 1893. godine Angell je završio svoju misiju po Crnoj Gori, vratio se na Cetinje, i ovdje je ostavio lijepu uspomenu - svoje skije.

Pregledom materijala iz rukopisnog fonda Centralne biblioteke Republike Crne Gore "Đurđe Crnojević" na Cetinju, mogu se zapaziti zabilješke o fudbalu, koje je ostavio dr Niko Simov Martinović, naučni radnik, dugo godina direktor ove institucije. Kod njega nalazimo podatak da je prva fudbalska lopta na Cetinje donesena 1904. godine, i da je donio Mihailo-Mišo Vuković, iz Pariza, sin vojvode Gavra Vukovića, poznatog crnogorskog diplomate. Inače, za Vukovićevo ime vezani su počeci fudbala u Beranama. Prema navodima Huseina Tuzovića, prvu loptu je u Podgoricu donio 1909. godine Aleksin Miler, predstavnik jedne trgovačke firme iz Engleske. Miler se bavio fudbalom i hokejom. Igralište je bilo na mjestu gdje se danas nalazi zgrada Republičke zajednice zdravstvenog osiguranja Crne Gore, u neposrednoj blizini stadiona Budućnosti. Tada su počele da se igraju prve utakmice. Znatno ranije, Angell, (1991) je zabilje-

žio da se Crnogorci ljeti bave svim vrstama gimnastike i sportskih igara: loptanjem, skokovima, trčanjem, penjanjem, rvanjem . . . što ukazuje da se fudbalska igra pojavila u Crnoj Gori vjerovatno ranije.

Kad je Olimpizam u pitanju, možemo konstatovati da je najava prvih modernih Olimpijskih igara u Atini 1896. godine, pobudila je živo interesovanje u Crnoj Gori. Časopis *Luča*, koji je izlazio na Cetinju, iz 1895.godine, zalaže se za učešće Crne Gore na ovoj Olimpijadi, pa u tekstu *Olimpijske igre* autor nastoji da pored informisanja čitalaca i propagandno djeluje, da kod svojih čitalaca pobudi interes za ono što će se, godinu dana kasnije, dešavati u grčkoj metropoli. I za Olimpijske igre u Londonu u Crnoj Gori je postojalo određeno interesovanje, pa i spremnost za učešće, jer su bili uspostavljeni vrlo prisni odnosi Crne Gore sa Engleskim kraljevstvom, posredstvom kneza Batenberga za kojim je bila udata princeza Ana, kćerka Knjaza Nikole. Naročito su bili dobri odnosi knjaza sa Edvardom VII, koji je pokušao da nagovori crnogorskog suverena da Crna Gora učestvuje na četvrtim Olimpijskim igrama modernog doba u Londonu 1908. godine. Knjaz Nikola to nije mogao prihvatiti zbog velikih materijalnih troškova, a uz to sport u Crnoj Gori još nije dostigao olimpijske visine da bi se mogli nadati nekim uspjesima.

Zato i danas, s pravom, možemo reći da je tadašnja Knjaževina, odnosno kasnije Kraljevina Crna Gora pripadala redu zemalja koje su prihvatile, pratile i njegovale nove evropske sportske trendove i među prvima na ovim prostorima, brzo prihvatala sve evropske tekovine s kraja devetnaestog i početka dvadesetog vijeka. Spletom istorijskih okolnosti, ovako značajni istorijski događaji, kojih je u istoriji Crne Gore bilo dosta, sve do skoro su bili zaboravljeni ili zapostavljeni, uprkos tome što bi se tako važnim datumima i događajima podičile i mnogo veće i razvijenije nacije i države.

Literatura:

- Angel, H. (1991). *Kroz Crnu Goru na skijama*. Republički fond za fizičku kulturu-Titograd, 7-12 i 69
- Jovanović, N. (1994). *Sport u Crnoj Gori do 1914.godine*.Izdavački centar Cetinje,97-104.
- Laković, Đ. (2000): *Momačke viteške igre*. Ministarstvo sporta Vlade republike Crne Gore, Podgorica, 2000.
- Martinović, B. (1999). *Sto godina tenisa u Crnoj Gori*. Kulturno-prosvjetna zajednica Podgorica, Teniski savez Crne Gore,39-42.
- Matavulj, S., (1923): *Bilješke jednog pisca*, Beograd, izdavač: Vreme-Beograd.
- Međunarodno priznanje Crne Gore*. Zbornik radova sa naučnog skupa, Nikšić 11-12 maj 1998.god. Podgorica 1999, 129-138.
- Radunović, R. (1980). *Pojave i razvoj modernog sporta u Crnoj Gori do 1914.godine*, Fizička kultura, časopis za stručna i društvena pitanja, Titograd, br.1/1980, str 109-116.
- Zakon o narodnijem školama u kraljevini Crnoj Gori*.(1911). Fototipsko izdanje. ITP “Unireks” Nikšić.Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore – Podgorica, 11-12.

*IMPORTANCE OF INTERNATIONAL RECOGNITION OF MONTENEGRO AT
BERLIN CONGRESS FOR SPORTS DEVELOPMENT IN MONTENEGRO*

The Berlin Congress has been one of the greatest events in the European history since the nineteenth century and its decisions founded one of the most important dates in the history of Montenegro, which definitely solve the question of its international status. By decisions made at the Berlin Congress, Montenegro became the internationally recognized country in the world on the 13th July 1878. In that time period, for achieving international recognition of Montenegrin statehood, it comes to intensifying of diplomatic activity with European countries, which has extremely contributed to modernization of our country and sports development in it. Focus of Montenegro towards east and west was suitable for breakthrough of sports movement in here. Many activities got a real form and preconditions for more intensive development. We used historical method in this paper, as an aggregate of research procedures on events happened in the past. The most important sources of the data were the newspapers: Cetinjski vjesnik, then Ustavnost, Onogošt as well as some occasional publications. In the National Museum in Cetinje it is possible to find some data on teaching plans and programs for Montenegrin schools which at that time had a teaching program for subject called Gymnastics and military practicing, which was an independent subject in elementary and secondary schools. The capital of Montenegro, Cetinje, had an accelerated development in that time period thanks to intensive diplomatic activities with European countries. Many sports clubs and associations were founded. We must emphasize that the first golf club in Montenegro was founded in Cetinje in 1906. This important event has completed a rich sports history of Montenegro, whose space had been already taken by a wave of modern sports, such as ice skating, tennis, football, swordplay, skating, etc.

Key words: *international recognition, sports development, diplomatic activities.*